

СВОБОДА ОСОБИСТОСТІ ТА ОСОБИСТІСТЬ В СВОБОДІ: РЕАЛІЇ ПОВСЯКДЕННОСТІ

Паращевіна О. С., Дніпровський національний університет залізничного транспорту імені академіка В. Лазаряна (Дніпро)

Це солодке слово «свобода» захоплює особистість з перших кроків свідомого життя. Діяти в межах власних бажань, планів, міркувань, запитів, мотивів і почуттів – ідеал існування людини. Це нічим не вгамоване бажання самостійно організовувати себе і оточуючий світ «під себе», викликане особливостями розвитку особистості в ранній період формування, яскраво проявляється в роки її професійного і особистісного становлення.

Проте життя в соціумі коректує і змінює установки «під себе, для себе і я хочу». Свобода як філософський, соціально - психологічний і історичний виміри має свої інтерпретацію, розуміння і характеристики відповідно часу та історичного виміру.

Питання свободи особистості стикається з факторами як психологічного, соціального, культурологічного, релігійного, етичного так і правового характеру. Так що ж це таке «свобода»? Які її витoki і корені. Історично першим в антропологічному розумінні з'являється поняття «свобода особистості», яка в міфічному розумінні трактувалась як благо. Коли герой

певних міфічних подій мусив робити вільний вибір шляхів і засобів в боротьбі зі злом. Проте рамки завдань герою все ж окреслювались богами і вийти за них не дозволялось. Приклад з Прометеем показав, що непокора богам суворо каралась.

З появою філософської думки міфічні уявлення свободи замінюються розумінням свободи від пресингу богів і виходять на рівень свободи особистості.

Свобода особистості в суспільстві, її реалізація неможлива без розв'язання питання дихотомії понять: індивідуальна свобода і соціальна детермінованість. Так, примат індивідуальної свободи над соціальною, чи навпаки? Ці питання породжують коло проблем, які необхідно розв'язувати при виборі форм і зразків поведінки особистості в соціумі, які мають різні трактування і прояви відповідно до певних історичних епох. Так, Платон в розрізі своєї філософії ідеальної держави вбачав її в позбавленні громадянина свободи вибору сфери власної діяльності, родинних стосунків, особистого життя в ім'я суспільного блага. Ідея тотального контролю соціального над індивідуальним була продовжена і в філософії Арістотеля. Сенека і стоїки наголошували, що основний шлях до свободи – це свідоме підкорення долі. У стоїцизмі головним визнається безапеляційне панування принципу необхідності як безперечне визнання внутрішньої, духовної свободи, як функції розуму та волі.

В філософській думці виокремилось декілька напрямків трактування свободи: фаталістичний, емпіричний, екзистенційний, тощо. Так, Б. Спіноза говорив про фаталістичний характер свободи, коли відповідальність перекладається з людини на якісь зовнішні обставини – «свобода є пізнана необхідність». Свободу з точки зору емпіричного трактування показав І. Кант – людина є першопричиною нового причинно-наслідкового зв'язку. Свобода дає людині право самостійно починати ряд, змістивши природний ряд подій на другий план. Свобода у екзистенційному розумінні викладена філософом С. К'єркегором як вибір людиною варіантів і можливостей, які не пізнаються розумом, а творяться до раціонально, завдяки творчій вірі.

Особистість, визначаючи на підсвідомому рівні свою неповторність, бажаючи реалізуватись в соціумі, намагається сьогодні обирати самостійно моделі поведінки та інтерпретації свого розуміння свободи. В повсякденному житті вона пов'язує її, перш за все, з питаннями соціальної захищеності та справедливості, рівності можливостей та проявів потенціалу особистості, свободи совісті, віросповідання, професійної і творчої діяльності, особистого

та інтимного життя, тощо. Відсутність ідеалів свободи породжує в суспільстві соціальну напругу, активність мас, демонстрацію різноманітних видів і проявів свободи від поміркованих до радикально правих і анархічних.

З аналізу активізації народних мас та окремих особистостей в найбільш революційні періоди історії видно, що якраз в ці часи активізується пасіонарна частина соціуму. Вони об'єднуються в групи, організовані стихійно або адміністративно і направляють свою енергію на встановлення прав і свобод громадян, своїх законів, правил, порядків, іноді кардинально руйнуючих традиційні стереотипи суспільної поведінки. Так, під час майже всіх революцій в Європі, окрім соціальних і політичних проблем, переглядалось питання віроповідання, положення статей, сімейні і родинні відносини. За часи Великої Французької революції повстанцями була створена своя власна церква і релігія (лозунг: «наша релігія – свобода»), руйнувались церкви, зокрема Собор Паризької Богоматері, пропагувалась свобода сексуальних відносин і статей.

Багато хто з істориків вважають, що початком сексуальної революції в Російській імперії став більшовицький переворот 1917 року. Поряд з першими декретами радянської влади «Про мир», «Про землю» стали декрети «Про відміну шлюбу», «Про громадянський шлюб», «Про відміну покарання за гомосексуалізм». Підтвердженням того, що революційними породженнями бувають церковні перетворення, є гоніння більшовиків на православну віру та утворення нової, об'єднаної церкви в 1920-х рр., яку, до речі, визнав на той час Константинопольський патріарх.

Найчастіше смутні і революційні події стирають грані між добром і злом, нормами і аномаліями, законом і злочином, шляхетністю і безчестям. Так, під час Української революції 1917 – 1918рр. спостерігалась грандіозна корупція в армії.

Вибір особистістю моделей свободної поведінки має специфічний і суто ситуативний характер. Відхід від старих (консервативних) і встановлення нових моделей може змінити саму суть не тільки етично-моральних норм, а, навіть, політичних і владних інститутів, породжуючи нові інтерпретації свободи.

Отже, поняття свободи особистості безперечно пов'язане з її соціальною детермінацією та політичною ситуацією. В повсякденному житті потяг особистості до власної індивідуальної свободи може мати різні прояви і форми, але все ж таки визначається і контролюється суспільством, історичним моментом, мотивацією, культурними і етичними традиціями та рівнем пасіонарності.